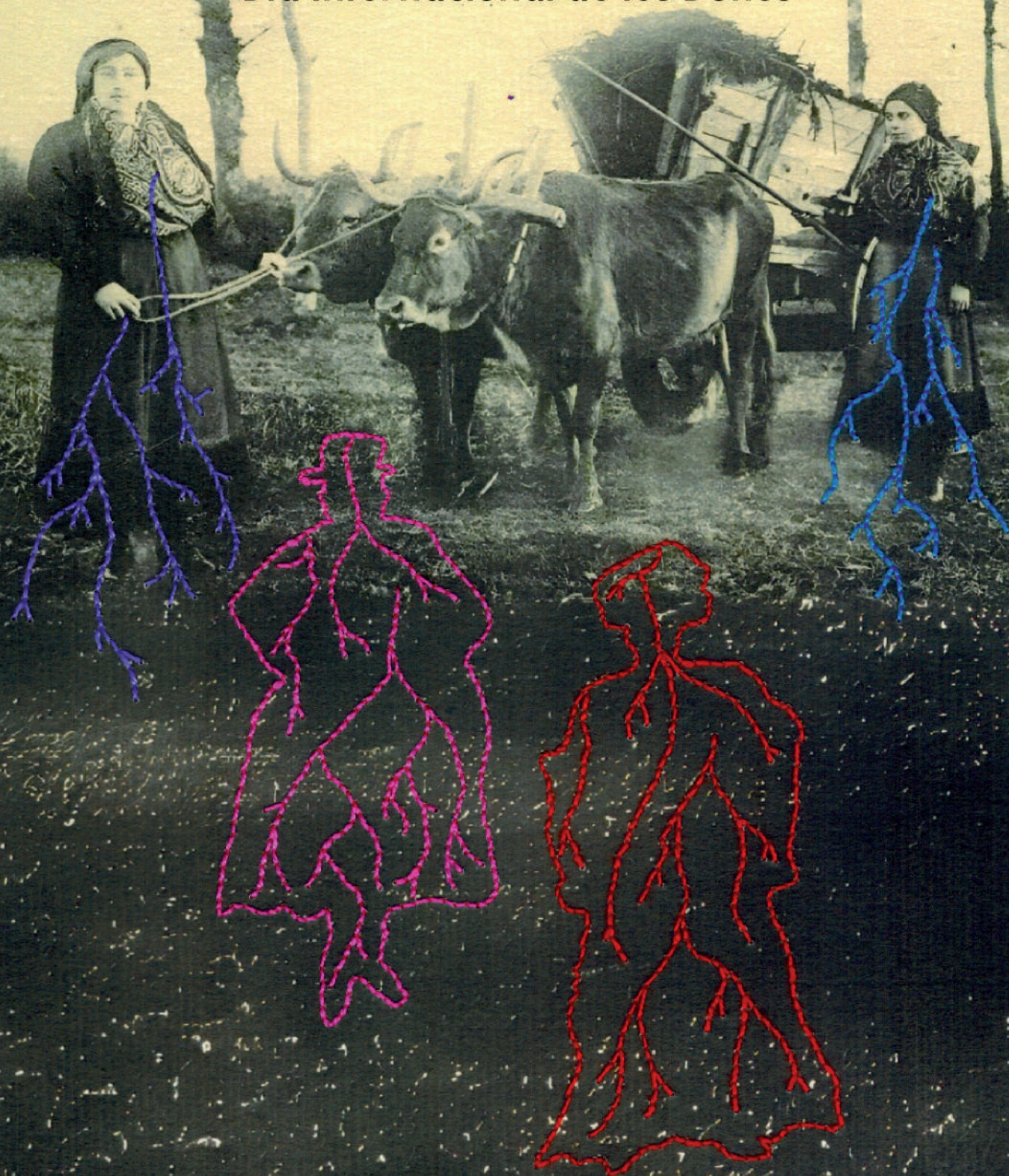

PROPOSTA DIDÀCTICA DE REFLEXIÓ - ACCIÓ en torn del 8M

Dia Internacional de les Dones

Edita: **InteRed**

Autoria: InteRed

Disseny i maquetació: Rosy Botero

Il·lustració cubierta: *PURA QUITERIA*

Data: setembre 2025

ISBN: 978-84-121198-8-6

Finança:

Aquesta publicació ha estat realitzada amb el suport financer de l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID), amb càrrec al conveni «Aliança 4.7 per una ciutadania global: complir el nostre compromís el 2030» (2022/PCONV/000319).

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva d'InteRed i no reflecteix necessàriament l'opinió de l'AECID.

Contingut

Presentació

pàg. 4

1

**Contextua-
lització del 8M**

pàg. 6

2

**Sessions
didàctiques**

pàg. 7

3

1. Presentación

Aquest **8M** presentem una proposta didàctica en la qual volem visibilitzar, posar en valor i agrair el treball a les dones defensores del territori que, des de totes les latituds, quotidianament defensen altres modes de vida que hi ha en els llocs que habiten i que les han portat a treballar des dels àmbits col·lectiu i comunitari per a dignificar altres maneres de ser i estar i defensar un futur que sigui digne de ser viscut per a totes les persones.

Amb aquesta proposta també pretenem recuperar la memòria històrica de les dones, de les lluites passades i presents que han impulsat i en les quals han participat com a cuidadores de la vida en sostenir les cures que la fan possible. Aquest recorregut és imprescindible per a recuperar lliçons apreses, assoliments, pensar juntes intergeneracionalment i no desfer camins recorreguts.

Aquesta comprensió del «territori» està travessada per l'ecodependència i la interdependència, la qual es concep conformat per la naturalesa, les persones, altres espècies..., on els éssers humans són un element més que s'interrelaciona amb els altres en equilibri i formen tots ells una comunitat en termes de complementarietat i reciprocitat, sense elements de dominació i relacions de poder. És important assenyalar que, quan parlem de la defensa del territori, no sols se circumscriu a la defensa de l'àmbit natural, sinó que hi ha una multiplicitat d'elements intangibles que el componen com la cultura, la llengua, les tradicions, els valors i les cosmovisions, o les identitats que conformen el significat d'habitar un territori. Resignificar-ho és fonamental per a entendre el rerefons de les lluites dels pobles i les seves repercussions en termes mediambientals, però també de justícia social. Quan parlem d'habitar els territoris ens referim a habitar-los des de lògiques horitzontals, no d'explotació o de dominació; lògiques que ens permetin dialogar amb el que hi succeeix des de les cures i la transformació social.

En la proposta de reflexió-acció d'enguany, es treballarà sobre dones i moviments concrets a través de diferents activitats per etapa educativa. S'impulsarà que l'alumnat pugui mirar des d'una multiplicitat de llocs i endinsar-se en el significat de pertinença als territoris, amb el focus en la importància de les iniciatives col·lectives, de l'àmbit comunitari per a crear avui aquests futurs que somiem i en els quals desitgem viure sota el guiatge d'algunes defensores clau.

Per a resoldre algunes activitats, s'utilitzaran de rerefons pedagogies crítiques, com l'educació despatriarcalitzadora, que se centren en el qüestionament dels sistemes d'opressió, fomenten el pensament crític i la transformació social i provenen d'altres latituds, especialment d'Amèrica Llatina o Abya Yala, per a treure'ns de la visió eurocèntrica i convidar professorat i alumnat a mirar les coses des d'altres llocs. Perquè des d'on mirem, pot canviar-ho tot.

**Ens hi
acompanyes?**
Continua llegint.

En aquest curs et volem proposar quatre activitats didàctiques, una per cada etapa educativa: segon cicle d'infantil, primària, secundària, batxillerat i cicles formatius. Estan pensades per a treballar des d'un enfocament socioafectiu i de pensament crític i mobilització, molt necessari en la conjuntura que vivim avui dia. Si bé la proposta està pensada per al sistema educatiu formal, les activitats són susceptibles de ser adaptades per a treballar des de l'educació no formal.

A més, aquesta proposta s'emmarca en el treball que InteRed desenvolupa sobre ecofeminismes, la pedagogia de les cures, l'educació transformadora i de la campanya #TOCAIGUALTAT, de prevenció de violències masclistes. Aquesta campanya té per objectiu promoure, especialment entre la joventut, una actitud crítica, reflexiva i activa en relació amb les desigualtats i les violències específiques que viuen les dones pel fet de ser-ho, apostant per un full de ruta coeducatiu des de quatre eixos d'actuació a l'aula:

**La cura
de les persones
i del planeta.**

**El reconeixement
de la diversitat
d'identitats.**

**La promoció d'una
educació afectiusexual
respectuosa i de qualitat.**

**La prevenció
de les
violències masclistes.**

2. Contextualització del 8M

El 8 de març se celebra el Dia Internacional de les Dones, una data per visibilitzar i reconèixer el treball diari de les dones per posar fi a les discriminacions que pateixen en totes les esferes de les seves vides (personal, familiar i social) i les diferents formes de violència que aquestes desigualtats generen arreu del món. Aquest dia es commemora la unió de les dones, i cada vegada de més homes, a tot el planeta, per posar fi a les desigualtats entre dones i homes, i visibilitza els seus assoliments, el seu recorregut històric i la seva aposta per una societat igualitària. Perquè sabem que depèn de la unió de totes les persones des de la nostra diversitat, com a éssers únics que tenim molt a aportar en aquest camí, perquè #tocaigualtat.

¿Per què un 8 de març?

El 8 de març es commemora el Dia Internacional de les Dones en el qual defensem una lluita internacional per aconseguir la igualtat de gènere real i efectiva. La història es remunta a fa més de 100 anys, concretament el 8 de març de 1857, quan centenars de dones treballadores d'una fàbrica de tèxtils de Nova York van marxar pels carrers per protestar contra les miserables condicions laborals i els baixos salaris que cobraven (menys de la meitat del que cobraven els homes). Va ser una de les primeres manifestacions per lluitar pels seus drets, i diferents moviments, successos i mobilitzacions (com la vaga de les camiseres de 1909) es van succeir a partir de llavors. L'episodi també va servir de referència per celebrar posteriorment, el 1910, la II Conferència Internacional de Dones Socialistes a Copenhaguen, on es va establir el 8M com a Dia Internacional de la Dona Treballadora. El capítol més cruent de la lluita pels drets de les dones es va produir el 25 de març de 1911, quan es va incendiar la fàbrica de camises Triangle Shirtwaist de Nova York. Hi van morir un total de 123 dones i 23 homes. La majoria eren joves migrants d'entre 14 i 23 anys. Va ser aquest mateix mes de març de 1911 quan es va celebrar per primera vegada el Dia de la Dona a Alemanya, Àustria, Dinamarca i Suïssa, i es va produir la I Marxa internacional de dones amb el lema «Mateixa feina, mateix salari». Aquesta celebració es va anar ampliant progressivament a més països. A Espanya, es va celebrar per primera vegada el 1936. El 1975 l'ONU declara la dècada de les dones de 1975-1985 i s'estableix oficialment el 8M com el Dia Internacional de la Dona.

3. Sessions didàctiques

Les propostes didàctiques s'han dissenyat tractant d'englobar diverses etapes educatives, per la qual cosa requeriran l'adaptació última del professorat per a la seva realització, en funció del nivell maduratiu del grup i les seves capacitats.

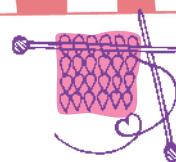
Educació infantil:
Mina- Wangari
Maathai.

Educació primària:
Moviment
Chipko.

Educació secundària:
El futur no es ven. Dones
defensores en peus de terra.

Batxillerat i FP:
Teixidores guatemalenques
en defensa de la seva dignitat
i el seu treball.

SESSIÓ 8 DE MARÇ

Educació Infantil (segon cicle)

MINA – WANGARI MAATHAI

Objectius de l'aprenentatge

- Conèixer la història de Wangari Maathai i la seva tasca en la cura del planeta.
- Pensar-se com un element més de la naturalesa i connectar-hi emocionalment.
- Sentir, reimaginar i reapropiar-nos dels territoris que habitem des de lògiques horitzontals.¹
- Entendre la importància de dur a terme iniciatives col·lectives des de l'àmbit comunitari.

Materials

Paperògrafs o paper continu.
Pintures de colors.
Cartolines.
Cinta adhesiva.
Retoladors.
Una còpia del [conte Mina](#).
Làmines de les pàgines 20 i 21.
Objecte reciclat per a fer de jardinera gran.
Terra.
Sobres de llavors.
Pals petits.

Agenda 2030

Eix: Persones

ODS principals amb els quals es vincula:
[5 - Igualtat de gènere.](#)

Competències educatives

Competència en comunicació lingüística.
Competència personal, social i d'aprendre a aprendre.
Competència ciutadana.
Competència en consciència i expressió culturals.

1. Ens referim a habitar els entorns dels quals formem part des de lògiques horitzontals, no d'explotació o de dominació, que ens permetin dialogar amb el que succeeix en aquests territoris des de lògiques de cures i de justícia social.

¿Què és la cartografia social?²

És una metodologia de construcció col·lectiva de mapes en què es produeixen nous sentits espacials. En el procés s'intenta sempre establir vincles horitzontals i relacions de participació recíproca. El producte de la intervenció de la pràctica no té un resultat-mapa. El resultat és el mateix procés que es genera entre els subjectes participants i les marques singulars que s'agreguen al mapa.

- Passem de reproduir passivament els mapes donats a produir els nostres propis mapes com a acte creatiu.
- Totes les persones som cartògrafes/cartògrafs, aprenentes/aprenents i productores/productors de territori.
- La construcció es realitza en el diàleg i el debat, compartint experiències. Després del diàleg i el debat, totes les persones coneixem més el territori creat.
- En conèixer més el territori, és més factible intervenir-hi i navegar en les seves múltiples realitats. Ens ajuda a entendre que el territori és subjectiu, per tant, construït des dels nostres sentits, experiència i processos socials. El territorial és memòria, desig, esdeveniment i projecció.

Desenvolupament de la sessió i orientacions metodològiques

IDENTIFICAR I DESMUNTAR

Moment 1. Preparació

- La persona docent portarà paper continu o diversos paperògrafs units i demanarà a l'alumnat que s'asseguin al voltant en format assemblea.³
- Deixarà sobre el paperògraf pintures (en el cas de l'alumnat més menut pot preparar prèviament arbres i plantes de cartolina amb cinta adhesiva darrere perquè l'alumnat els pugui enganxar a l'hora de fer la cartografia emocional).
- Es comença amb una activitat de reconeixement de l'entorn preguntant: *Us agraden els arbres? Com són? De quins colors? Canvien durant l'any? Quina olor fan? Com se senten quan els toquem? Per a què serveixen? Ens semblen importants?*
- *On trobeu arbres o plantes en els llocs on passeu el dia? En els llocs importants per a vosaltres? Com són aquests llocs?* La persona docent anirà dibuixant els llocs i espais que li indiquin (per exemple, el centre educatiu, el parc, l'hort urbà, la plaça, les cases...) creant una mena de barri. Els espais es plasmaran segons la percepció que en transmeti l'alumnat en les seves descripcions. És a dir, no com són, sinó com l'alumnat els percep (per exemple: potser el parc, que és on passen les

2. En aquest cas es planteja una adaptació d'aquesta metodologia a causa de l'etapa madurativa, no obstant això, es donen unes pinzellades conceptuals per a una millor comprensió per al professorat.

3. També es podria col·locar el paperògraf a la paret perquè la persona docent vagi dibuixant el que l'alumnat li relati i després, en el treball en comú, baixar-lo a terra. Recomanem al professorat adaptar aquestes mecàniques de grup a la manera en què millor funcioni amb el seu alumnat.

tardes, el percebin gran i ple de llocs interessants i variats perquè en aquest espai desenvolupen jocs molt diversos, o pot ser que els dos arbres que hi ha al pati els percebin grans i que ocupen molt espai perquè per a elles/ells són importants).

- Després es convidarà l'alumnat a dibuixar o enganxar arbres i plantes als llocs del barri que s'ha dibuixat on n'hi hagi, però també als llocs on els agradaria que n'hi hagués per a repensar com els agradaria que fos el seu centre educatiu, el barri, l'hort urbà, els seus parcs...
- Quan s'acaba la cartografia, se'ls fan preguntes i es reflexiona de manera conjunta: *Què passaria si no hi hagués arbres, o plantes o flors? Com seria el nostre col·legi, o el parc on juguem, o els carrers i places per les quals caminem al nostre barri? I si ja no hi fos la fruïteria on anem amb les nostres famílies a comprar fruita, perquè no hi ha arbres ni matolls que les produeixin? I si ja no poguéssim trobar-nos amb unes altres nenes/nens i famílies al parc per a jugar plegades i conversar, perquè com que no hi ha l'ombra dels arbres fa massa sol i calor? I si els animals desapareguessin perquè no poden construir els seus caus o trobar aliments? I si els ocells deixessin de venir a fer el niu al nostre barri perquè no tenen on construir els nius?*

Moment 2. Conte

- Voleu conèixer la història d'una persona que vivia en un poble en el qual van tallar els arbres per a vendre'n la fusta. Voleu saber com es va adonar que ja no era un lloc per a viure bé. I com, veient això, va decidir actuar i compartir les seves idees amb altres dones preocupades pel mateix i es van unir per a trobar una solució plegades.
- Lectura de la pàgina 20 del [conte Mina](#), mentre es mostra la 21 per a introduir la història de Wangari Maathai:

«A Wangari Maathai li deien la dona arbre, va morir fa uns quants anys. Va ser una dona que va néixer a Kenya, un país d'Àfrica, on va arribar a plantar més de 47 milions d'arbres. Va rebre un premi molt important per cuidar la naturalesa.».

Autora: Alejandra
Salmerón Ntutumu
Il·lustració: Adaora
Onwuasoanya Martínez.

- També es pot complementar la història amb aquest [vídeo](#).
- Un altre material interessant per a complementar és aquesta història narrada per la mateixa Wangari Maathai: [«Seré un colibrí»](#).
- Per a finalitzar aquesta sessió, es reflexiona amb l'alumnat sobre la importància de defensar els llocs on vivim. Per fer-ho, hem de pensar com ens agrada que siguin perquè viure-hi sigui agradable per a les persones, els animals, les plantes, etc. Quan no són així, les persones podem ajuntar-nos, pensar juntes i actuar per a defensar-los.

ACTUAR

Moment 3. El planter

- Es demanarà prèviament a l'alumnat que portin a classe un pal petit que hagin recollit del terra del parc o del camp i, amb ajuda de les seves famílies, a casa hi han d'escriure el nom d'una dona que els sembli que contribueix a sostenir la vida mitjançant les cures (per exemple: pot ser una dona de la seva família, la seva mestra, persones del barri que coneguin o una referent històrica que la seva família els vulgui explicar) i el decoraran com vulguin.
- A l'aula, la persona docent portarà un recipient gran de reciclatge per a utilitzar-lo com a jardinera i fer una plantació col·lectiva, organitzant entre l'alumnat les diferents tasques (per exemple, tirar i remoure la terra, fer solcs, tirar les llavors, tapar-les amb sorra, regar...).
- Cada persona explicarà qui ha triat com a referent i clavarà el seu pal petit amb el nom d'aquesta dona a la jardinera.
- La jardinera amb els pals s'ha de col·locar en un lloc visible del centre educatiu per compartir-ho amb la resta de la comunitat educativa.
- És important que es facin torns per a regar amb l'alumnat de manera que la idea de la cura de la vida arrel·li, no com a acció puntual, sinó com una cosa quotidiana i necessària per a la vida.

Reflexió

- Homenatjar dones que teixeixen, tenen cura de la vida als territoris i la mantenen.
- Vincular la història de Wangari Maathai amb el que succeeix en moltes parts del món, inclosa la seva realitat quotidiana, i com treballant col·lectivament es poden canviar les coses.
- Reflexionar sobre la importància de cuidar la vida i d'apropiar-nos dels llocs on vivim sabent que juntes podem transformar-los amb les nostres accions perquè siguin llocs on visquem millor i més a gust.

SESSIÓ 8 DE MARÇ

Educació Primària

MOVIMENT CHIPKO

Objectius de l'aprenentatge

- Conèixer la història del moviment Chipko.
- Reflexionar sobre com les persones som un element més d'un ecosistema més ampli del qual formem part.
- Posar en valor les emocions que es generen respecte al medi natural en el qual viuen.
- Entendre que cada persona pot ser agent actiu per a defensar els llocs que habita i la importància de pensar i dur a terme iniciatives de manera col·lectiva.
- Sensibilitzar sobre la igualtat de gènere i la data que es commemora.

Materials

Audioconte [«En el techo del mundo: Chipko»](#). Un conte propi. Pandora Mirabilia.

[Guia didàctica Aprendre a cuidar la vida](#). Activitat «Ecologia d'una abraçada». Pàgines 24 a 27. InteRed.

[Material d'aprofundiment](#) sobre el moviment Chipko per al professorat.
Cartolines.
Retoladors.
Cinta adhesiva.
Pintures de diferents colors.

Agenda 2030

Eix: Persones

ODS principals amb els quals es vincula:

5 - Igualtat de gènere

Competències educatives

Competència en comunicació lingüística.
Competència personal, social i d'aprendre a aprendre.
Competència ciutadana.
Competència en consciència i expressió culturals.

Desenvolupament de la sessió i orientacions metodològiques

IDENTIFICAR

Moment 1. Preparació

- Es recomana al professorat llegir prèviament la [introducció](#) a l'activitat «Ecologia d'una abraçada», a la pàgina 24, on es dona informació sobre el moviment Chipko, com també el [material d'aprofundiment](#).
- S'iniciarà preguntant a l'alumnat si han sentit parlar del moviment Chipko i què els suggereix aquesta paraula. Es recullen les seves idees i s'explica el significat.
- Després en un mapamundi de l'aula hauran de situar l'Índia i el departament d'Uttar Pradesh. Si és possible es mostrarà a l'alumnat fotos de la zona perquè els sigui més fàcil connectar emocionalment amb el lloc on transcorre la història sobre la qual es treballarà en la sessió.

DESMONTAR

Moment 2. La història de Gaura Devi

- Es posarà l'audioconte de Pandora Mirabilia de l'àlbum Un conte propi titulat: [«En el techo del mundo: Chipko»](#).
- Després d'escoltar l'audioconte es pregunta a l'alumnat: *quin va ser el problema al lloc on vivia Gaura? Per què els arbres eren tan importants per a aquestes dones? Què van fer per a protegir els arbres? Hauria funcionat igual si ho hagués fet només Gaura en lloc d'haver-se ajuntat totes les dones?*
- A través de les respostes de l'alumnat s'explica com aquestes defensores del territori van utilitzar l'abraçada i l'amor pel seu territori com a estratègia d'oposició i defensa a l'amenaça de les empreses de tala. Reflexionar amb l'alumnat sobre això és important atès que solen estar més exposats a veure com els actes violents es responen amb actes més violents i no tant a formes pacífiques de resolució dels conflictes o d'expressió dels desacords.

Moment 3. Ecologia d'una abraçada⁴

- Es proposa a l'alumnat analitzar la seva vida, les seves prioritats, els seus valors, les persones que més els importen, allò que és important per a elles/ells i abraçar-ho.
- Per a això, han de saber quina és la seva potencialitat d'abraçada. Se'ls demanarà que cada alumna/e mesuri la longitud de circumferència d'abraçada de dit cor a dit cor (en el gest d'una abraçada). Aquesta

4. Aquesta activitat està basada en la proposta artística de Verónica Perales, activista ecofeminista: Ecologia d'una abraçada (extrapolat), o com organitzar la nostra vida en el perímetre d'un arbre (Perales, 2000). *Práctica d'Eva Perales. Prácticas artísticas para una pedagogía del sentir* (p. 207-225). Editorial Aula Magna.

tasca l'han de fer en parelles, cada persona ajudarà una altra/e companya/company per a obtenir el perímetre de la seva abraçada⁵.

- Una vegada obtingut el perímetre de la seva abraçada, individualment hauran de dibuixar una circumferència d'aquestes dimensions en una cartolina amb retoladors o pintures. Aquesta tasca és individual i es convidarà les persones participants a triar un espai de l'aula (o del pati) tranquil en què se sentin còmodes.
- La circumferència dibuixada simbolitza el perímetre del tronc d'un arbre, on es poden observar els anells de creixement, tota la vida d'un arbre. Dins d'aquesta circumferència, cada participant dibuixarà, escriurà, pintarà, acolorirà allò que el conforma, que abraça en la seva vida.
- Després de fer aquesta tasca individual, es podrà passejar entre les línies de vida de les companyes i companys per a observar-hi què hi ha.

Moment 4. Micorrizes

- Les micorrizes són associacions simbiòtiques entre les arrels de les plantes i alguns fongs del sòl. Una micorriza pot unir arrels de diferents arbres i fer que romanguin connectades, transmetent-se informació i coneixement entre ells.
- L'última part d'aquesta activitat consisteix a generar micorrizes entre les abraçades als arbres de l'alumnat. Per tant, l'alumnat participant ha d'anar pintant micorrizes/unions entre el seu arbre i el de les seves companyes i companys amb totes les coses que tinguin en comú. D'aquesta manera, es poden veure en les i els altres i que les altres persones s'hi vegin reflectides, cosa que genera un ambient de comunitat.
- Al final de l'activitat es reflexiona amb l'alumnat: *Us ha estat fàcil o difícil identificar les coses importants per a vosaltres? En veure els arbres de les vostres companyes i companys, us heu adonat de coses importants que potser no havíeu inclòs al principi en els vostres arbres? Us ha costat fer micorrizes? Heu trobat moltes o poques coses en comú amb els arbres de les vostres companyes i companys? Sentiu que totes i tots junts formem un bosc?*

ACTUAR

Moment 5. El bosc

- Totes les cartolines es col·locaran a manera d'exposició en un lloc visible del centre, respectant en la seva ordenació les micorrizes que s'hagin generat, perquè pugui ser vista per la resta de la comunitat educativa.
- Entre tot l'alumnat participant es decidirà el nom del bosc/exposició i s'escriurà un text de manera col·lectiva explicant el moviment Chipko i les idees clau que ha generat el bosc (cures, col·lectivitat...).

5. En aquesta tasca, convidem el professorat dels cursos inicials de primària a adaptar l'activitat del mesurament a les competències que tingui el seu alumnat per a desenvolupar-la; per exemple, poden sortir dos participants i el professorat exemplificar com fer l'activitat.

- Enmig del bosc es deixarà una cartolina amb un cercle en blanc i un cistell amb retoladors per tal que les persones que vegin l'exposició puguin deixar alguna cosa seva en aquest arbre en blanc i també unir-se amb altres arbres dibuixant noves micorrizes.

Alguns conceptes per a aprofundir⁶

- **Ecodependència:** amb el propòsit de facilitar a l'alumnat ser conscients que els éssers humans necessitem la naturalesa i el conjunt de la biodiversitat per a sobreviure i que, a més, formem part de la trama de la vida com una espècie més. Hem de despertar l'estima cap a totes les espècies, incloses aquelles que ens provoquen rebuig, com els animals invertebrats, i pal·liar el dèficit de naturalesa de la societat actual. És necessari passar d'una cultura egocèntrica a una altra de caràcter ecocèntric, conscient dels límits i de la biomimètica; és a dir que aprengui de les lleis de funcionament de la vida i es desenvolupi de manera harmònica a la biosfera.
- **Interdependència:** amb la intenció de transmetre a l'alumnat la importància de les relacions socials, de les cures i del suport mutu entre les persones per a adquirir el benestar. Som éssers socials per naturalesa i la nostra felicitat té a veure amb la qualitat de les relacions humanes, aplicant una mirada interseccional que combati les desigualtats en relació amb la procedència, la raça, la classe social, el gènere o l'orientació sexual.

Reflexió

- Reflexionar amb l'alumnat sobre quines coses i persones són importants en la nostra vida, quines emocions generen. Així mateix, s'aprofitarà per a introduir els conceptes d'*ecodependència* i *interdependència*.
- Identificar com donem importància a coses comunes que ens uneixen per a treballar des de l'àmbit col·lectiu, com van fer les dones del moviment Chipko.
- Conversar sobre com des d'iniciatives pacífiques i basades en l'afectivitat també es pot exercir resistència davant situacions que es volen canviar.

6. Extret de: Morán, Charo y Garúa S. Coop. Mad. (2025). *Educar para el cuidado de las personas y el planeta: actividades ecosociales en las aulas*. InteRed.

SESSIÓ 8 MARÇ

Educació secundària

EL FUTUR NO ES VEN.

DONES DEFENSORES EN PEUS DE TERRA

Objectius de l'aprenentatge

- Conèixer la figura de les defensores del territori i la tasca que realitzen.
- Identificar els elements clau dels moviments ciutadans que defensen la vida enfront d'iniciatives que danyen la vida dels territoris.
- Entendre la importància de la memòria històrica i de les narratives alternatives per a la creació d'altres futurs possibles.
- Sensibilitzar sobre la igualtat de gènere i la data que es commemora.

Materials

Folis i bolígrafs.

Còpies de la taula d'anàlisi.

[Vídeo «El futuro no se vende. Mujeres defensoras en pie de tierra».](#)

Accés a internet per a fer cerques d'informació.

Pintures i retoladors.

Material d'aprofundiment per al professorat: [Sèrie de pòdcast sobre la defensa del territori davant megaprojectes extractivistes creada per la Xarxa Latinoamericana de Dones Defensores de Drets Ambientals i Socials.](#)

Agenda 2030

Eix: Persones

ODS principals amb els quals es vincula:

5 - Igualtat de gènere

Competències educatives

Competència en comunicació lingüística.

Competència personal, social i d'aprendre a aprendre.

Competència ciutadana.

Competència en consciència i expressió culturals.

Els cinc camps d'acció del feminisme comunitari. Metodologia de despatriarcalització⁷

Per al feminisme comunitari el patriarcat és el sistema de totes les opressions. No és un sistema més, és el sistema que oprimeix la humanitat i la naturalesa, construït històricament, i cada dia, sobre el cos de les dones i els cossos feminitzats. El patriarcat no és sinònim de masclisme, és molt més complex. El patriarcat és el sistema de totes les dominacions, opressions, explotacions, discriminacions i violències. Això significa que el capitalisme, colonialisme, racisme, masclisme i extractivisme són eines articulades pel patriarcat. Les articula per a sostenir-se i reproduir-se com a sistema de dominació de la naturalesa i de la humanitat, en benefici de grups de poder: oligarquia, terratinents, capitals transnacionals, banquers, estats, etc.

Sota aquesta mirada, la despatriarcalització cerca desarmar i destruir el patriarcat per a restablir la comunitat i la comunitat de comunitats com a forma d'organització de la vida, de les persones i de la naturalesa. Per a aconseguir la despatriarcalització, cal tocar l'estructura.

Per a això, es proposa fer-ho des de cinc camps d'acció i de lluita, des de cinc dimensions polítiques: cos, territori, temps, moviment i memòria. Aquestes dimensions de la vida no existeixen per separat, s'interrelacionen permanentment.

- **Cos:** com a llocs de llibertat i autocontrol, amb capacitat d'entaular relacions positives d'amistat, amor, respecte i complementarietat. Evitant les relacions de poder basades en el masclisme, racisme i classisme. El cos de les dones és una dimensió en què es construeix i se sosté el patriarcat.
- **Territori:** com a camp vital tangible i intangible, en el qual establim relacions harmòniques amb la Pachamama Mare Terra, i amb altres persones de les comunitats i els pobles. També és el lloc on es manifesta el patriarcat, per exemple, en forma d'extractivisme.
- **Temps:** com a experiència cíclica i única per a viure bé des de la cura de la vida; per a això és fonamental compartir el treball de cures. Pres pel sistema patriarcal per a la producció a través de l'explotació, el sistema ens deixa sense temps per a la vida.
- **Moviment:** per a començar i acabar, projectar, organitzar-nos, exigir, alçar la veu i aliar-nos en lluites col·lectives. No es pot acabar amb els sistemes d'opressió en solitud.
- **Memòria:** són les nostres arrels, que enllacen les nostres avantpassades a la saviesa i informació ancestral, a l'experiència, la història, les lluites, resistències i rebel·lies de les nostres àvies, que cal no oblidar. Els sistemes d'opressió han tractat d'esborrar-la.

El centre, l'objectiu o l'horitzó polític de la despatriarcalització és la comunitat. Aquesta metodologia va ser plantejada en el Pla Nacional d'Igualtat d'Oportunitats «Mujeres construyendo Bolivia para vivir bien».

7. Guzmán, Adriana (2025). *Diplomat regional d'educació despatriarcalitzadora*. InteRed.

Desenvolupament de la sessió i orientacions metodològiques

IDENTIFICAR I DESMUNTAR

Moment 1. Preparació

- Abans de començar es recomana al professorat aprofundir sobre què són els feminismes comunitaris i sobre els cinc elements que s'impulsen des de l'educació despatriarcalitzadora.
- Es recomana al professorat veure prèviament el vídeo per a poder resoldre dubtes de l'alumnat posteriorment. [«El futuro no se vende. Mujeres defensoras en pie de tierra»](#).

Moment 2. Desenvolupament de l'activitat

- Es comença preguntant a l'alumnat: *Què creieu que és una «defensora del territori»? Què fan? En quin tipus de llocs viuen? Per què han de defensar el territori? De qui o de què l'han de protegir? S'anotaran a la pissarra les idees clau que vagin sortint.*
- S'explica a l'alumnat que veuran un vídeo documental sobre tres problemàtiques ambientals i socials narrades per tres dones que participen en moviments comunitaris ciutadans. I es projecta el vídeo: [«El futuro no se vende. Mujeres defensoras en pie de tierra»](#).
- Després del visionament es posen en relació les seves impressions sobre el que s'ha observat al vídeo amb les seves idees prèvies: *S'imaginaven que en territoris propers també hi ha defensores? Les imaginaven així? Havien sentit parlar de les problemàtiques territorials que relaten? Els sembla que val la pena mobilitzar-se?*
- Una vegada que han vist el vídeo, es fan tres grups i a cada grup s'assigna una problemàtica territorial que hauran d'analitzar des dels cinc elements del feminisme comunitari. Per a això, la persona docent haurà d'explicar la metodologia de despatriarcalització donant-li context i detallant els cinc elements. Com a guia per a l'anàlisi que l'alumnat haurà de fer sobre la base de les narracions de les defensores que apareixen al vídeo i d'informació complementària que puguin indagar a través d'internet, cada grup disposarà d'una còpia de la taula de la següent pàgina.
- Abans de començar el treball de grups, se'ls deixarà un temps perquè es familiaritzin amb el contingut objecte d'anàlisi i després es farà un segon visionat del vídeo, ja amb l'atenció enfocada en les temàtiques a comentar.
- Una vegada feta l'anàlisi per grups, es triaran portaveus que presentaran les seves descobertes i conclusions en plenària.

COS (analitzar les relacions de poder que es donen en aquestes problemàtiques, qui l'exerceix i com, en els territoris i en el benestar de les persones de la zona)	
TERRITORI (quines conseqüències tenen les problemàtiques en el territori, tant en l'àmbit mediambiental com en la vida de la ciutadania, la salut i la política dels territoris on tenen lloc)	
TEMPS (quines implicacions en el temps han tingut aquestes problemàtiques i la seva relació amb la cura de la vida)	
MOVIMENT (cercant dones o organitzacions de dones i investigant el seu paper en aquestes lluites, també el paper de la gent jove)	
MEMÒRIA (recuperar la memòria de les lluites passades del territori)	Ex: Burgos- Gamonal, EH – Lemoiz.
ALTRES COSES QUE VULGUEU RESSALTAR	

Moment 3. Reflexionant en plenària sobre les històries de les defensores del territori

- Veus alguna diferència entre els tres relats que planteja el vídeo?
- Quin paper fan les dones defensores i quina relació tenen amb les cures? I les persones joves?
- Considereu que és important treballar des de l'àmbit col·lectiu? Quins beneficis té respecte de fer les coses de manera individual?
- Quines coses són les que més us han sorprès del que heu escoltat en les narracions de les tres defensores i en la vostra pròpia recerca?

ACTUAR

Moment 4. Ecotopies

- La persona docent introduirà els conceptes de *contranarratives*⁸ i *narratives alternatives*⁹ relacionant-los amb els tres casos que es plantegen

8. **Contranarrativa:** és un relat o perspectiva d'un fet o de la història que s'oposa a la narrativa hegemònica predominant, plantejant un altre relat que desmunta arguments i proporciona altres mirades sobre el mateix fet. Per exemple, en el cas de la plataforma Guggenheim Urdaibai Stop, generen una contranarrativa a la del mateix projecte i els actors implicats que l'impulsen sobre la base de la importància del desenvolupament turístic i econòmic. En aquest cas, la contranarrativa de la plataforma posa la vida al centre i genera arguments sobre l'impacte ecològic i social d'aquest projecte a la zona.

9. **Narratives alternatives:** Encara que hi ha qui interpreta tots dos termes com a sinònims, des d'InteRed, en aquest cas, els reassignem no com una reacció a narratives preexistents, sinó com a narratives que es generen sobre la base de projeccions o realitats que neixen de premisses com el pensament anticapitalista, despatriarcalitzador, antiracista i de justícia social. A vegades, es tracta de donar visibilitat i entitat a relats ja existents, que provenen d'altres latituds i que neixen sobre la base d'altres maneres d'entendre el món, d'altres cosmovisions que, per no encaixar amb el discurs hegemònic, heteropatriarcal, capitalista i blanc, es van rebutjar per considerar-se bàrbares o endarrerides. Per exemple, la Huerta Molinillo ens planteja una narrativa que descriu un model de vida i de desenvolupament que posa la vida al centre, que funciona des de la col·lectivitat i que posa la salut de les persones i les formes de producció respectuoses amb el planeta al centre del seu relat. Fins i tot, rescaten i reivindiquen la memòria de les àvies i avis i les seves formes de vida i tradicions i les posen en valor.

al vídeo. Ressaltarà la importància de reapropiar-nos dels territoris en els quals habitem, per a la qual cosa necessitem construir avui els futurs que desitgem, aquells en els quals la vida estigui al centre i on es pugui viure de manera digna.

- En aquesta secció la proposta és treballar des de les narratives transformadores a través de l'elaboració de relats ecotòpics a *"El diari del Futur"*¹⁰. Una *ecotopia* és un «relat futurista que planteja societats que viuen en equilibri amb la naturalesa, la justícia social i amb un model de vida sostenible i digne per a totes les persones i per al planeta», i això és justament el que es treballarà amb l'alumnat. En els mateixos grups ja conformatos, hauran de crear relats ecotòpics d'aquests futurs esperançadors que visualitzen per a les persones i per als territoris que habiten en la manera creativa que imaginin, i que cristal·litzin en forma de notícies que nodreixin aquest diari del futur (entrevistes, notícies, columnes d'opinió, tires còmiques...). Poden crear el relat entre totes les persones integrants, repartir rols... La taula següent dona algunes pistes que poden ajudar l'alumnat.

- Com arribar a aquestes ecotopies pot generar incertesa, perquè a vegades els «com» semblen massa grans, però per trobar aquestes respostes cal pensar juntes des dels àmbits comunitari i col·lectiu. I el que pot mobilitzar a cercar aquests «com» és tenir metes il·lusionants i esperançadores, crear i imaginar altres futurs possibles plasmats en històries. En aquest cas, es demanarà a l'alumnat que no es preocupi tant per pensar en aquests «com», sinó que concentri la seva imaginació a visualitzar aquest futur desitjat.
- Els relats ecotòpics en forma de diaris del futur es col·locaran en format mural en un lloc visible del centre educatiu per a sensibilitzar la resta de la comunitat educativa. També es fomentarà l'intercanvi de diaris del futur entre els diferents cursos de secundària.

10. Inspirat en una activitat de [La Intersección](#).

Algunes referències de relats ecotòpics

Us deixem també alguns exemples de relats ecotòpics publicats a *El Salto Diario*:

- **Ecotopías:** [*Imaginar el futuro para cambiar el presente.*](#)
- **Unicornio Bakano:** [*Relato finalistas del I Certamen de relatos ecotópicos de Ecologistas en Acción.*](#)
- **Néctar:** [*Relato finalista del I Concurso de relatos ecotópicos de Ecologistas en Acción.*](#)

Reflexió

- Reconèixer, valorar i recuperar sabers i coneixements visibilitzant l'aportació de les dones en les històries dels pobles.
- Posar en valor les cures com la base del sosteniment de la vida i les persones que fan aquestes cures, tant en les nostres experiències individuals com estructuralment, i problematitzar les desigualtats que es generen entorn d'aquestes cures.
- Reflexionar sobre la nostra pròpia identitat i vivència com a éssers interdependents i ecodependents.

SESSIÓ 8 MARÇ

Batxillerat i FP

TEIXIDORES GUATEMALENQUES EN DEFENSA DE LA SEVA DIGNITAT I EL SEU TREBALL

Objectius de l'aprenentatge

- Reflexionar sobre els drets de les cultures ancestrals indígenes, de la seva propietat intel·lectual i la conservació de la seva cultura.
- Comprendre el concepte de l'*apropiació cultural* i la seva relació amb la defensa del territori.
- Reflexionar sobre alternatives justes i sostenibles en el sector de la moda.
- Sensibilitzar sobre la igualtat de gènere i la data que es commemora.

Materials

Còpies de la taula d'anàlisi.
Bolígrafs i quaderns personals.
Retoladors.
Paper continu.
Cinta adhesiva.

[Vídeo Tejedoras guatemaltecas en defensa de su dignidad y su trabajo.](#)

Material de consulta recomanat per al professorat: [Los tejidos son los libros que la colonia no pudo quemar.](#)

Milvian Aspuac.

Material de consulta per a l'aprofundiment: [Rexistir. Tejiendo cuerpos-territorios.](#)

Material de consulta per a l'aprofundiment: [5 cosas de las que no te das cuenta cuando defiendes la apropiación cultural.](#)
[Targetes.](#)

Agenda 2030

Eix: Persones

ODS principals amb els quals es vincula:

5 - Igualtat de gènere

Competències educatives

Competència en comunicació lingüística.
Competència personal, social i d'aprendre a aprendre.
Competència ciutadana.
Competència en consciència i expressió culturals.

Introducció al context

El *neocolonialisme* es defineix com el poder econòmic que exerceixen les antigues potències colonials i empreses transnacionals sobre països descolonitzats o del sud global, que impedeixen la justícia social i el dret a la seva sobirania.

El Moviment Nacional de Teixidores Maies de Guatemala neix com a resistència a un model neocolonial que s'apodera no sols dels minerals, els boscos o els rius del seu territori, sinó també de la seva cultura i coneixements ancestrals.

La roba tradicional maia, realitzada en telers de cintura, és el resultat de sabers transmesos per mil·lennis de manera comunitària, els dibuixos de la qual tenen un sentit espiritual, cultural i en molts casos relacionats amb els seus rituals sagrats. La bellesa dels dissenys dels *huipils* (brusa tradicional amb brodats simbòlics) ha despertat l'interès d'empreses del nord global que pretenen tenir l'exclusivitat dels dissenys i apropiar-se de la seva autoria intel·lectual. Més enllà de símbols i colors, els teixits maies són el llenguatge de la seva cosmovisió, de la seva relació amb el cosmos i del seu profund amor per la vida. La resistència de les teixidores maies demanda el respecte dels seus drets i la protecció de la propietat intel·lectual col·lectiva i ancestral¹¹.

El cas dels teixits maies sobre el qual es treballarà en aquesta activitat és un cas d'*apropiació cultural*, que és la presa o adopció d'elements d'una cultura per part d'una altra cultura, sovint sense comprendre'n el significat original o sense el degut respecte.

Com es vincula l'apropiació cultural i la defensa del territori? Des del moment en què la concepció del territori s'entén no només com l'entorn natural, sinó també com la identitat i la cultura, l'apropiació cultural suposa una forma d'extractivisme del coneixement ancestral i de les creacions, com també un menyspreu i invisibilització dels significats culturals que les comunitats atribueixen a les seves produccions. També és important fer la mateixa anàlisi de relacions de poder que es faria quan parlem de la terra.

Dimensions per a descolonitzar l'educació¹²

- **INTRACULTURALITAT:** per a descolonitzar (és a dir, per a desestructurar un sistema de creences, imaginaris, percepcions del propi cos), és indispensable **saber qui soc, d'on vinc, qui som, quina és la memòria que tinc al meu cos, quina és la memòria del territori en el qual habito**. L'estructura d'opressions que hem analitzat ha fet que ens neguem i que neguem el nostre territori. La intraculturalitat és un pas indispensable per a la descolonització, és el territori material epistemològic, polític i afectiu del qual partir.
- **INTERCULTURALITAT (CRÍTICA):** durant dècades, l'educació s'ha concentrat en models interculturals i inclusivius dels pobles i de sectors vulnerables. Moltes vegades, aquesta categoria ha amagat les

11. Extraído de: Morán, Charo y Garúa S. Coop. Mad. (2025). *Educar para el cuidado de las personas y el planeta: actividades ecosociales en las aulas*. InteRed.

12. Guzmán, Adriana (2025). *Diplomat regional d'educació despatriarcalitzadora*. InteRed.

relacions de poder basades en la classe, raça, gènere i territori. La descolonització planteja la interculturalitat com a diàleg de sabers, de coneixements, d'experiències, d'opressions comunes, de necessitat d'organització per a desestructurar aquestes opressions. Llavors, la interculturalitat és possible només entre iguals o és l'educació la que ha de generar predisposició per a mirar les relacions de poder i prendre posició des de la igualtat, per a aconseguir diàlegs interculturals, respecte de la migració, de la diversitat, etc.

- **LLENGUA:** la colonització va ser possible imposant la manera d'entendre el temps, el treball, imposant una religió, una llengua com a única, oficial, com a permesa; la llengua castellana en el cas de l'Abya Yala, l'anglès, francès, com a llengües hegemòniques en altres processos de colonització. La llengua és la dimensió, el territori, l'espai fonamental per a descolonitzar el pensar, l'ésser, el saber, el sentir.

Desenvolupament de la sessió i orientacions metodològiques

IDENTIFICAR

Moment 1. Centrant el tema.

- Abans de veure el vídeo, es demana a l'alumnat que, durant el visionat, anoti al seu quadern les idees principals que li sorgeixen en veure el [vídeo](#).
- Després de fer un primer visionat del vídeo, es dividirà l'alumnat en grups i hauran de treballar sobre les preguntes: Què significa la defensa del territori? *Què té a veure la defensa del territori amb les problemàtiques que plantegen les dones de l'associació de teixidores guatemalenca?* Heu sentit parlar de l'apropiació cultural? Què creieu que és?

DESMUNTAR

Moment 2. Mirada situada.

- Es repartirà l'alumnat en grups i se'ls demanarà que, després de fer un segon visionat del vídeo, analitzin el contingut sobre la base de les tres dimensions per a descolonitzar l'educació:

INTRACULTURALITAT Identitat cultural i comunitària.	
INTERCULTURALITAT Problemàtiques de la defensa del territori que plantegen i iniciatives. Relacions de poder que detectes.	
LLENGUA Com utilitzen les dones del vídeo el seu idioma maia per a explicar el seu treball i defensa.	
CERCA UN ALTRE EXEMPLE QUE CONEQUIS EN EL TERRITORI ON VIUS QUE TAMBÉ CONSTITUEIXI UN CAS D'APROPIACIÓ CULTURAL	

- Després de l'anàlisi, una persona portaveu de cada grup exposarà les principals conclusions i descobertes.

ACTUAR

Moment 2. Fast Fashion¹³

- Proposem a l'alumnat fer una anàlisi comparativa entre les nostres maneres de vestir occidentals, fent especial incidència en la *fast fashion*¹⁴ i la manera tradicional en les comunitats indígenes maies. Per a això els proposem que, utilitzant aquestes **targetes**, diferenciïn la informació per a tots dos tipus de maneres de vestir.
- Seguidament els proposem que realitzin un mural/collage en el qual s'incloguin els diferents aspectes extrets de l'activitat anterior i els instem que triïn un títol per al mural que reflecteixi una idea força de l'activitat com a eslògan publicitari.
- Els tres murals s'han de col·locar en un lloc visible, com el passadís de secundària o l'entrada del centre educatiu, per compartir el que s'ha après amb la resta de la comunitat educativa.

Moment 3. Reflexionar

- Com podem fer costat a les teixidores maies en la seva lluita per aconseguir la propietat intel·lectual sobre el seu art ancestral de confecció tèxtil?
- Què té a veure la seva lluita amb el patriarcat i el colonialisme?
- Quina diferència veieu entre la manera de vestir tradicional de les teixidores maies i la moda occidental actual? Quins impactes ecosocials té cadascuna de les maneres de vestir?
- Quins criteris podem tenir per a tenir un consum més conscient de roba?

Reflexió

- Comprendre que defensar el territori també és defensar la identitat i la cultura, que l'apropiació cultural és una altra forma d'extractivisme i ocupació del territori.
- Comprendre la defensa de les creacions de les teixidores guatemal·lenques des de la interseccionalitat i la memòria, com la història i les lluites passades les travessen igual que la seva condició d'indígenes, dones, de zones rurals.
- Reflexionar sobre la relació entre les cures i la concepció del temps i l'activitat professional artesanal de les teixidores. Relacionar-ho amb activitats tradicionals realitzades per dones individualment, però també en comunitat, com fer ganxet o l'elaboració de menjar en les festes patronals.
- Reflexionar sobre la folklorització i exotització de la imatge de les dones maies guatemal·lenques que les converteix en objecte de consum cultural.
- Comprendre la importància de pensar i actuar des de l'àmbit col·lectiu per a dur a terme propostes.

13. Activitat extreta de: Morán, Charo i Garúa S. Coop. Mad. (2025). *Educar para el cuidado de las personas y el planeta: actividades ecosociales en las aulas*. InteRed.

14. La moda ràpida, o *fast fashion*, és un model de negoci en la indústria de la moda que es caracteritza per la producció ràpida i a gran escala de peces de vestir a preus baixos que imiten les últimes tendències de la passarel·la. Aquest model tracta de satisfer la demanda constant de novetats, amb cicles de producció i venda molt curts, cosa que sovint dona com a resultat roba de baixa qualitat i amb un impacte ambiental i social significatiu.

Aquesta publicació ha estat realitzada amb el suport financer de l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID), amb càrrec al conveni «Aliança 4.7 per una ciutadania global: complir el nostre compromís el 2030» (2022/PCONV/000319).

InteRed

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva d'InteRed i no reflecteix necessàriament l'opinió de l'AECID.

Finança:

Diseño portada PURA QUITERIA